

Posudek diplomové práce
Anny Roučkové: Smrt a umírání v současné společnosti:
vybrané psychologické a teologické aspekty duchovního doprovázení v umírání

Vědecký pokrok a měnící se sociální podmínky způsobují, že lidský život se prodlužuje, ale také se prodlužuje mnohdy fáze umírání. Změnila se i mentalita, takže buď panuje naivní důvěra v tento pokrok, nebo se moderní člověk tu více tu méně pokouší smrt zahnat a vypudit ze života. Dnešní člověk je na setkání se smrtí stále méně připraven. To jsou zhruba výchozí úvahy diplomandky nad daným tématem. Cílem je naopak najít styčné body mezi psychologickými poznatky, psychoterapeutickými metodami a pastýřskou péčí. Jako ústřední termín pro tyto rozmanité přístupy volí diplomandka „lidskou důstojnost“. Autorka se orientovala především na literatuře z německé jazykové oblasti.

První oddíl je obecnou přípravou – vysvětluje základní pojmy a pojetí smrti v moderní společnosti a podává přehled rozmanitých hledisek (psychologické, sociální atd.), která jsou rozhodující pro péči o umírající, případně o nejbližší okolí. Jako určitý vzor je zmíněno hospicové hnutí. Pro autorku je nejdůležitější: umírající není pouhým objektem vší péče, komunikace a zohlednění sociálního hlediska (vztahů). Kapitoly 1.3 a 1.4 by snad bylo možné poněkud přesněji strukturovat a především v kapitole o strachu se pokusit o souhrn a nejen výčet teorií.

Další oddíl pojednává, jak se člověk vyrovnává se smrtí. Řeší tuto otázku prostřednictvím několika psychologických či psychoterapeutických metod, které poskytují celou řadu pozitivních podnětů: individuální přístup, zohlednění konkrétního vývoje a situace, způsoby vedení rozhovorů atp.

Teologické aspekty, tvořící třetí a největší část práce, představují poněkud komplikovanější celek, a to již svojí poněkud neorganickou stavbou. Nejprve jsou představeny hlavní koncepce a tendence pastýřské péče ve 20. století; v podstatě jde o dvě základní koncepce: „homiletickou“ a „terapeutickou“ a samostatně je představena monografie Kerstin Lammerové, zabývající se zvládáním zármutku. Na to navazují novozákonní aspekty, pokus o vlastní odpověď na otázku po smyslu utrpení, nové téma lidské důstojnosti, nové shrnutí poznatků z psychologicky orientované literatury a exkurz o naději.

Závěr je poměrně stručným pokusem aplikovat termín lidská důstojnost jako spojnicí mezi sekulárními i teologickými koncepty při doprovázení umírajících. Ta je zakotvena v lásce okolí, pro křesťany je zdrojem této lásky Kristův kříž. Zda se autorce podařilo onu spojnicí prokázat, si nejsem jist, neboť podle mého názoru se jí nepodařilo překonat určitou asymetrii: pro křesťany je lidská důstojnost člověku přiřčená a je v podstatě neodvoditelná z člověka samého. Sekulární koncepty sice také hovoří o důstojnosti člověka, ale docela jinak zdůvodněné. Diplomandka je k těmto projektům právem skeptická, neboť v nich není nikde patrná ona externí norma či dimenze lidské důstojnosti. Můžeme se tedy ptát, zda by lepší spojnicí těchto různých přístupů nebyla například definice zdraví podle WHO.

Práce však také obsahuje řadu nepřesností či příliš zjednodušujících soudů.

al „Smrti je třeba vrátit její přirozené místo v životě.“ (5) podobná výpověď je na str. 26 a svou intencí i na 28. Snad měla autorka na mysli pouze tu skutečnost, že smrt k lidskému životu patří a neměla by se tabuizovat a nechtěla tím popřít ani Ř 5,12 ani tu skutečnost, že

Ježíš svými mocnými činy ukazuje, že smrt – a vše, co k ní patří – je skutečně nepřítel, proti kterému zasahuje.

b/ „*Cílem mé práce je ukázat, že tam, kde se dostáváme na hranici našich lidských možností, se musí dostat ke slovu křesťanská naděje.*” (6) Neměla autorka na mysli spíše „hranici života“? Jinak by totiž daná věta chtěla říci, že víra a naděje je jakási výplň prázdných míst, poslední (zoufalá) možnost, když vše ostatní selže.

c/ Nevyrovnaně působí tvrzení vzatá od autora F. Resta o celoživotní přípravě na smrt (28) oproti tvrzení např. „*Utrpení není něco, co si Bůh přeje nebo v čem si libuje*“ (84). Diplomandka snad mohla uvedeného mystizujícího autora více podrobit kritice z hlediska novozákonního; zde není život ve stínu smrti, ale ve světle vzkříšení.

d/ „*Analytička Verena Kast upozorňuje, že stejně jako probíhá v posledních letech úspěšná snaha o odtabuizování smrti, je na čase odtabuizovat i truchlení.*” (50) Na jiných místech konstatuje, že současná společnost smrt odsouvá a zamlčuje (26, 42). Nejde ani tak o rozpor v tvrzeních; obě jsou svým způsobem pravdivá. Problém je, že onen nový a nadějný trend detabuizace je vzat z knihy čtvrt století staré! Užívá-li diplomandka těchto neurčitých časových údajů, čtenáře mate, není vždy dost zřetelné, jaké „poslední“ období má na mysli.

e/ „*... musí být pastorační péče orientovaná na psychoterapii, s jejíž pomocí je možné protestantskou nauku o ospravedlnění učinit znovu relevantní.*” (58) Má to opravdu nějaký nutný důvod, proč to tak „musí“ být? Níže definuje autorka psychoterapii jako pomoc při orientaci v prožitku druhého člověka. Nevím, jakou psychoterapii má tedy diplomandka na mysli. Psychoterapii považuji spíše za intervenční metodu. Nikoli analytickou.

f/ „*Zákonitě proto vzniká vedle homiletického paradigmatu jiné, nové, které se staví proti teologickému teoretickému přístupu s přístupem více individuálním a pragmatickým - tzv. terapeutické paradigma.*” (64) Zda vzniklo nové paradigma „zákonitě“, neumím posoudit. Jisté je, že v předložené podobě jde o značné zjednodušení a argumentace odpovídá diskusi 70. let. Čtenář diplomové práce sice získává dojem, že kritika Thurneysena je „současnou“ kritikou, neboť je čerpána z nové učebnice poimeniky K. Winklera (*Seelsorge*. 1. vyd. Berlin; New York: De Gruyter, 1997). Není tomu tak, jedná se o Winklerův referát o kritice, kterou v roce 1978 (!) podnikl D. Stollberg. K. Winkler tuto kritiku ve svém kompendiu relativizuje (Winkler, 56¹²³) a D. Stollberg se o 20 let později s pokáním přiznává k Thurneysenovi. Žel, tyto roviny v diplomové práci poněkud splývají. Zda je zcela šťastné užívání termínu „homiletické“ paradigma, je možno přenechat těm, kdo se pokoušejí o systematizace jednotlivých konceptů. Jisté je, že E. Thurneysen neužíval ani toto označení, ani ono běžnější „kérygmatická“ pastýřská péče, to pochází od kritiků. Na termínu „zvěstování“ (verkündigende Seelsorge) mu však záleželo: to vyjadřuje zdroj, pověření a obsah pastorační, nejen formu. Je nesporně zajímavé, že Thurneysenova pozice je v předložené práci silně kritizována a považována za dávno překonanou, ale exkurz k Lk 24 (81-83), který má ilustrovat model a metodu zdařilého pastýřského rozhovoru, postupuje dosti přesně podle jeho zásad: Poutník vstoupí do cesty, přeruší samomluvu učedníků a nabídne jim novou, nečekanou perspektivu na základě svědectví Písma. Lépe ilustrovat to, co měl Thurneysen na mysli „zlomem“ v pastýřském rozhovoru, je sotva možné.

g/ „*Pastýřská péče se stává profesionální díky terapeutické metodě.*” (66) Toto je značně nepřesné: historicky šlo o to, že ti, kdo se vydali směrem terapeutického paradigmatu, se díky plnému (psycho)terapeutickému, resp. klinicko-pastorálnímu vzdělání a osamostatněním stali samostatnými profesionály.

h/ „*Bůh nás nehodnotí podle toho, co jsme všechno v životě zvládli, podle našich zásluh, ale podle toho, zda přesahujeme sama sebe ve vztahu k Bohu a k druhým.*” (76) Diplomandka se

v této větě pokouší shrnout několikastránkový výklad (K.Lammer, *Den Tod begreifen: Neue Wege in der Trauerbegleitung*. 1.vyd. Neukirchen-Vluyn, 2003, s. 250nn) učení o ospravedlnění aplikovaného na rozhovor s umírajícími. K.Lammer nemohla uvedenou podmínku našeho hodnocení na nejvyšších místech vyslovit, jí (na str. 251) jde o pravý opak: my troskotáme právě i v této schopnosti přesahovat sebe samé – a přesto tím nejsme – pro Kristovy zásluhy – diskvalifikováni.

Jazyková stránka práce je na dobré úrovni. Autorka většinou pracovala s literaturou německou, nevyhnula se tedy některým germanismům. Práce se však vyznačuje řadou „překlepů“.

Grafická úprava je rovněž na docela dobré úrovni, nepočítáme-li nešvary běžné počítačové sazby v textovém editoru. I tak by bylo vhodné odstranit konce odstavců na nové stránce a nadpisy na stránce minulé (8, 10, 21, 26, 27, 88). V exempláři, který jsem měl k dispozici, jsou přeházené stránky 44-53.

Přes všechny výhrady, jdoucí na vrub převážně nepřesné interpretaci některých textů, doporučuji práci k obhajobě.

ThDr. L.Beneš

V Pardubicích, 20.1.2007